

Självständigt arbete i fördjupningsämnet Bild och lärande

15 HP, grundnivå

Bilden som medium

Frida Björkstrand

Ämneslärarexamen med inriktning Bild i årskurs 7-9,

240 hp

Självständigt arbete, 15 hp

Examinator: Pär Widén

Handledare: Anette Mars

"There is no perceiving without thinking and forming, no thinking without perceiving and forming, and not forming without perceiving and thinking.

Together there are the three aspects of the productive mind."- Arnheim, 1983.

Abstrakt

Denna studie och text utforskar, utreder och undersöker genom olika vetenskapliga artiklar hur mediumet *bild* beskrivs och definieras att vara. Bild som medium är det som ska vara det centrala innehållet i skolämnet bild, antingen som ett praktiskt utförande eller som objekt för verbala och textuella analyser. Som blivande bildlärare syftar denna studie till att redogöra vad det innebär att jobba med detta medium och om *bildspråket* inkluderar olika medier och modaliteter. Alla artiklar förutom en är nationella men teorier och slutsatser baserar sig även på internationell forskning och studier.

Nyckelord: bild, bildämnet, medium, intermedialitet, visuell reflektion, bildlärare

1.	Inledning	5
1.1.	Eventuell begreppsutredning	6
1.2.	Syfte och frågeställning	6
2.	Metodkapitel	7
2.1.	Val av metod/genomförande av studien	7
2.1.1.	Genomförande av studien	7
2.1.1.	Urval - tillvägagångssätt.....	7
2.1.2.	Iordningsställande av material och analys	8
2.1.3.	Analysprocess	9
3.	Resultatredovisning	10
3.1.	Presentation valda studier.....	10
3.2.	Tematiska avsnitt	12
3.3.	Bild – som ämne.....	13
3.4.	Bild – som medium.....	14
3.5.	Bild – som kunskap	16
3.6.	Bild – i relation till andra medier.....	18
4.	Diskussion	20
4.1.	Metoddiskussion	20
4.2.	Resultatdiskussion	21
4.2.1.	Bilden – som medium	21
4.2.2.	Pedagogiska implikationer.....	22
4.3.	Vidare forskning.....	23
	Referenslista.....	25

1. Inledning

Jag vill börja med att demonstrera och beskriva ett praktiskt exempel om något jag fick lära mig i en kurs ”Teckning och kognition” på Malmö Universitet år 2011. Vi fick till uppgift att rita av ett välkänt objekt, i detta fall ett fysiskt päron som stod på ett bord. Det kursledaren ville påvisa var att även fast päronet framför oss inte hade det klassiska utseendet som vi är vana vid, så kommer de flesta av oss rita av päron-formen de har tidigare har lärt in i sina mentala scheman. Det är först när vi vänder upp och ner på päronet vi ser den egentliga formen, i stället för kognitivt referera till vår inlärd spatiala form om hur ett typiskt päron ser ut. När är päronet var upp och ner så blev det svårare att rita av och en betydligt större koncentration krävdes för att avläsa formen. Att göra denna uppgift fick mig att inse hur det inte alltid går att lita på det man ser och tolkar in vid första anblick.

Jag tar upp detta exempel för det kan appliceras på hur vi människor allmänt tolkar sin omvärld, med förutfattade meningar – ibland medvetna och ibland omedvetna. Det finns många liknande exempel att ta upp för att redogöra hur människans tolkning av världen är konstant ’färgad’ av tidigare erfarenheter och mentala klassificeringar. Ämnet bild kan ge utrymme till att aktivt reflektera i mentala tolkningsprocesser. Om elever kan bli medvetna om hur en bild eller symbol kan tolkas på olika sätt i olika sammanhang, så kan inre föreställningar om ett visst ämne eller objekt fördjupas och nyanseras ytterligare.

I tid och ett samhälle som präglas av digitala medier är kunskap om rörliga bilder, visuella montage med ljudklipp och grafisk text mer betydande. När människors vardagsliv kopplas till en smartphone via korta och snabba videoklipp är förståelsen för, kontext, kommunikation och avsändare avgörande. I kursplanen för bild-ämnet handlar det centrala innehållet om att elever ska arbeta med kombinationer av bild, ljud, objekt och text i sitt eget bildskapande men även att de ska kunna ha förmåga att göra bildanalyser och kunna kommunicera dessa.

I denna studie vill jag uppnå ett resultat som ger en ökad visuell kompetens och bredare förståelse om den visuella kultur som existerar i vår samtid, och även vad begreppet och ämnet ”bild” kan implementera.

1.1. Eventuell begreppsutredning

Intermedialitet – Olika former av samband och samspel mellan ord, bild och ton. (Hans Lund, 2012)

1.2. Syfte och frågeställning

Syftet med denna litteraturöversikt är att få en fördjupad kunskap om mediumet bild och dess vetenskapliga beskrivningar men även hur det särskiljer och utmärker sig från andra typer av medier och uttrycksformer.

Hur definieras 'bild' som medium i relation till andra medium?

2. Metodkapitel

2.1. Val av metod/genomförande av studien

2.1.1. Genomförande av studien

Denna studie har genomförts på en basis av 8 olika vetenskapliga artiklar som direkt eller indirekt handlar om *bildämnet*, *medium* och *visuell reflektion*. De databaser som använts för att finna litteratur är Libsearch, Libris och Google Scholar via Malmö Universitets bibliotek.

Urvalet av artiklar har gjorts utifrån översiktsläsning av olika nyckelord och även fokusområden som relaterar till min huvudfråga. De artiklar som sållades bort var på grund av att de inte gav tillräcklig information eller att de upplevdes för komplicerade och abstrakta i förhållande till mitt syfte.

'Intermedialitet' och 'intermediala studier' är en relativt ung forskning och det är tema som behandlar hur vi ser på olika medium och deras relationer till varandra. Det kändes därför viktigt att ha ett omfång av artiklar som antingen fokuserar på det konkreta i bildämnet eller som fokuserar på vad 'mediumet' bild innebär.

2.1.1. Urval - tillvägagångssätt

De sökord jag använde mig av var "bildämnet", "bildundervisning", "intermedialitet", "intermediality" + "education" och "visual thinking".

Sökning på "bildämnet" i databas Libsearch från Ebsco gav 19 resultat. Utifrån dessa 19 resultat så sparade jag ner tre artiklar. Genom Libris databas uppstod 50 resultat, men efter en avgränsning via "artikel/kapitel" så blev urvalet 19 resultat. Dock var det samma artiklar som uppkom från tidigare databas eller så var det inte relevanta för mitt syfte. Via Google Scholar så uppkom 2020 resultat, och eftersom jag ej fann verktyg för att filtrera sökningen via "peer-reviewed" så var det en omöjlighet att gå igenom alla 2020 resultaten. Via en överskådning på de första sidorna av resultat, så sparades två artiklar ned.

Sökning på "bildundervisning" via filtreringen peer-reviewed på Libsearch (Ebsco) gav 5 resultat, och två artiklar sparades ner. Via Libris och avgränsningen "artikel/kapitel" uppkom

38 resultat, varav de som verkade relevanta som publicerats efter år 2000 så sparades en artikel ner. Via Google Scholar, så uppkom 1610 resultat och efter en observation av resultaten på de 10 första sidorna så sparades en artikel ner.

”Intermedialitet” i Libsearch gav 36 peer-reviewed resultat, och två artiklar sparades ner. Via Libris fann jag inga relevanta artiklar för mitt syfte då ”intermedialitet” var endast ett begrepp som nämndes, men ej var huvudtemat. På Google Scholar fick jag upp 1010 resultat men efter en översikt så var det ingen artikel som var relevant nog eller åtkomlig. Jag valde därför att söka på det engelska begreppet ”intermediality”, och får då upp 3,220 sökresultat i Libsearch. Jag väljer då att avgränsa från 2015 och får upp 2,449 sökresultat. Då jag tycker detta är mycket att gå igenom så avgränsar jag det ytterligare med att kombinera med ”education” och får upp 183 sökresultat, varav 1 resultat sparas ner. På libris söker jag på “intermediality” och avgränsar mig ”artikel/kapitel” och får upp 39 resultat. Dock är resultaten samma som tidigare databasers resultat eller inte åtkomliga.

Sista sökningen på ”Visual thinking” ledde till 22,236 resultat i Libsearch och för att filtrera fram en relevant artikel så avgränsades sökningen från år 2022 vilket gav 4,349 resultat. Efter att ha läst abstract i det första resultatet så bedömer jag att artikeln mer än väl relaterar till syftet av min studie och därför sparas ner.

2.1.2. Iordningsställande av material och analys

Artiklarna skrevs ut fysiskt eftersom det är min preferens när det gäller att läsa längre texter då jag kan markera och kommentera med penna direkt och läsa i varierande miljöer. Jag försökte ha ett öppet sinne under läsningen men samtidigt ett kritiskt perspektiv. Läsningen skedde både i mitt hem, stadsbiblioteket, ute i parker och caféer för att stimulera och inspirera min inläring under denna 4 månaders studie-period.

Jag markerade de meningar och stycken som jag fann värdefulla och tillämpliga för min frågeställning. Jag pendlade mellan att läsa, markera och sen sammanställa de markerade styckena i ett online-dokument. Efter att ha läst alla artiklarna i olika etapper under en 3-månaders period så hade jag ett planerat uppehåll på några veckor innan jag påbörjade min

analysprocess. Under dessa veckor återvände jag då och då till mina tidigare anteckningar och la även till nya kommentarer.

2.1.3. Analysprocess

Jag har värderat och omvärderat informationen från artiklarna, både i real-tid och i senare skede. De begrepp och referenser som har varit nya för mig har jag gjort google-sökningar på och läst på olika källor för att få en mer korrekt och djupare begreppsförståelse. När jag har återgått till artiklarna efter några veckor efter min första läsning och sammanställning, så märkte jag att jag hade bättre förståelse av kontentan av det författarna försökte förmedla – både på och mellan raderna.

Att skriva av manuellt på datorn de meningar jag har markerat gör att jag får tänka till en extra gång på det jag läst, men även för att skapa en bättre översikt på det jag ansåg var essentiellt för studien. När det kommer till att sammanställa min analysprocess så är det tolkningar och avvägningar som gjorts för att vaska fram det absolut väsentliga och som har relevans för den röda tråden i mitt arbete.

Det bör också påminnas att mitt syfte med denna litteraturöversikt och analys inte är hitta ett ”rätt” eller ”fel” svar, utan mer att skapa en medvetenhet (ur ett socio-kulturellt perspektiv) vad bilden beskrivs att vara för sorts medium.

Min analysprocess har varit ett dynamiskt händelseförlopp mellan olika begrepp, sammanfattningar och rubriker. De har påverkat varandra i olika avvägningar i ett försök av att finna en symbios som känns relevant och sammanhållande. Att försöka konstruera de olika avsnitten för att redogöra svaret på min fråga har varit utmanande eftersom det råder inga enväldiga och bestående definitioner på vad ett ’medium’ eller ’bildämnet’ är. Jag har behövt flytta på stycken, återvända till ursprungsmaterialet, formulera om rubriker och om-definierat den röda tråden så det ska bli förståeligt både för mig och den tänkta läsaren. Samtidigt har konstruktionen av de olika avsnitten tvingat mig till en återkommande analys av det jag läst i alla artiklar vilket har varit nyttigt i sammanhanget.

3. Resultatredovisning

3.1. Presentation valda studier

”**Det är lärarnas fel**”, publicerad år 2002 av Eva Skåreus i ”Tidskrift för lärarutbildning och forskning” handlar om när Eva följde ett par bildlärarstudenter (på lärarutbildningen) och deras process när de fick till uppgift att skapa affischer med temat ”Att vara lärare”. Denna artikel kändes som en bra öppning in på min huvudfråga eftersom jag studerar till bildlärare och att skapa en affisch innebär att jobba med bild och text i kombination på olika systematiska sätt. Det är mycket filosofiska avsnitt i denna artikel, men jag kommer ta ut det som är direkt kopplat till konklusioner om bildämnet och de intermediala diskurserna.

Nyckelorden i denna studie är *didaktik* och *bildundervisning*.

”**Kreativitet och bildundervisning**” publicerades år 2000 av Anders Marner i ”Tidskrift för lärarutbildning och forskning”. Här tar författaren upp historicismen kring det *fria skapandet* kopplat till utvecklingspsykologiska aspekter där bl.a. John Dewey, Freud och C.G Jung nämns. Det som känns framstående att ta upp från denna artikel är både beskrivningar av mediumet ”bild” som Marner redovisar och de slutsatser som sammanfattats utifrån forskningsprojekten ”Discipline Based Art Education” (DBAE), ”Harvard Project Zero” och ”Arts Propel”.

Nyckelorden i artikeln enligt mig är *bildspråk*, *semiotisk kompetens* och *symboliskt språk*

”Att få syn på sin skugga – Estetisk erfarenhet som infrastrukturell känslighet i bildämnet”

Denna artikel är författad av Ingrid Forsler och publicerades år 2022 i ”Estetiska erfarenheter i pedagogiska sammanhang” (Anders Burman; Petra Lundberg Bouquelon, Huddinge: Södertörns högskola, 2022, s. 237-253). Texten är baserad på material från en avhandling som undersöker hur bildämnet i skolan omformas historiskt i relation till olika medier för bildskapande, och hur bildlärare och lärarutbildare i Sverige och Estland förhåller sig till dessa processer. Artikeln påminner om en essä som försöker beskriva de ”osynliga” eller dolda

elementen i tolkningen av det vi ser och uppfattar. Det som är intressant är också att analysen baseras på en internationell studie, vilket skapar en ytterligare dimension för min studie.

Nyckelorden i artikeln enligt mig är *infrastrukturell känslighet, medier och bildämnet*.

”Ikonicitet – Visuella, auditiva och kognitiva tecken i litteratur och andra medier”

Denna artikel från 2008 är författad av Lars Elleström, som var en professor i litteraturvetenskap på Växjö Universitet. Hans forskning var inriktad mot teoretiska frågor kring litteraturens relation till andra konstarter och medier. I artikeln så utgår författaren bland annat från internationell forskning kring ikonicitet inom litteraturvetenskap och lingvistik. Utifrån artikelns rubrik så kändes denna artikel nödvändig att ha med i min studie. Elleström tar upp den amerikanska filosofen Charles Sanders Peirces som anses vara en pionjär inom ikonicitetsbegreppet och refererar även till andra forskares bidrag inom temat. Elleström redovisar också ett diagram som särskiljer och definierar olika blandade medier. Denna text går in på de mer hermeneutiska perspektiven när människan avkodar sin omvärld.

Nyckelorden är *visuell perception, auditiv perception och kognition*

”Ikonotext revisited – ett begrepp och dess historia”

Artikeln är författad av Kristin Hallberg, doktorand i litteraturvetenskap vid Stockholms universitet. Artikeln behandlar bilderböcker för barn och fokuserar på begreppet ”ikonotext”, som Hallberg introducerade på 1980-talet och dess teoretiska ursprung kopplat till bl.a. Ricoeurs diskursanalys. Begreppet syftar till diskursen integrerad bild och text skapar tillsammans och har varit användbart i semiotiska, intermediala, receptions-och-literacy-studier och därför är denna text med i urvalet.

Nyckelorden är *ikonotext, diskurs, bild, media, textbegrepp, Ricoeur, Barthes och intermedialitet*.

”Synen på frihet i bildundervisning: bildkommunikation, intertextuell undervisning och digital bild”

Artikeln är författad av Anders Marner och Hans Örtengren och vill undersöka det ”fria skapandet” i bildämnet. Metoden som använts i denna artikel är analyser från bildarbeten (framför allt digitala) gjort av elever från nio olika grundskolor år 2013 och de teoretiska delar de tar upp är framför allt ett socio-kulturellt perspektiv, med stöd av olika forskare och begrepp.

Att få praktiskt tolka bilder i min studie och läsa om beskrivningar och tankeprocessen bakom kändes nödvändigt för att stärka analysen om bild-mediumet och visuell reflektion.

Nyckelorden är *pedagogiskt arbete* och *bildsemiotik*

”Intermedialitet – Framtidens humanistiska grunddisciplin?”

Jorgen Bruhn är lektor i litteraturvetenskap med intermedial inriktning vid Linné universitet. Texten försöker förklara begreppsbildningen kring intermedialitet och vad intermediala studier är och kan innebära i framtiden för den humanistiska vetenskapen. Artikeln kritiserar och dissekerar tidigare försök till definition på vad intermedialitet är, samtidigt som Bruhn bekräftar och re-konstruerar förståelsen för begreppet eller disciplinen. Olika forskare och författare refereras genomgående i artikeln som bl.a. Lars Elleström, W.J.T Mitchell, Hans Lund, Claus Clüver, Werner Wolf, Nicholas Cook, G.E. Lessing och Michail Bachtain.

Nyckelord är enligt mig *intermedialitet*, *semiotik*, *medium* och *modaliteter*

”Redefining visual literacy in an era of visual overload: The use of reflective visual journals to expand students’ visual thinking”

Med sin artikel vill Maria Vistoria Gugliettis bidra till diskussionen om ”visuellt ledd”-undervisning och lärande. Kontexten är en studie som genomfördes av en forskargrupp i en andraårskurs i visuell kultur för studenter i kommunikationsvetenskap vid ett forskningsintensivt universitet i västra Kanada. Studenterna i studien hade fått till uppgift att föra en visuellt reflekterande journal över ny teoretisk kunskap och det diskuteras hur denna metod stärker inläring och det kognitiva tankeprocesser. Fenomenologi tas upp i hennes teoretiska referenser och refererar även till Arnheims principer om visuell utbildning (1983).

Nyckelorden är *visual thinking*, *visual literacy* och *visual journaling*

3.2. Tematiska avsnitt

Kommande tematisering har fyra avsnitt som har till syfte att svara på min huvudfråga genom fyra olika perspektiv; Bild – som ämne, som medium, som kunskap och i relation till andra medier. Som tidigare nämnt så har artiklarna olika fokusområden, från det praktiska som sker i klassrummen till vad en bild är för sorts medium och därför är följande indelning tacksam att redovisa efter.

3.3. Bild – som ämne

Bildämnet sedan starten har haft ett varierande centralt innehåll genom decennierna och vad som har praktiserats i klassrummen har skiftat, beroende på läroplan, samtid och lärare. Med rubriken "Bild som språk" så anses nu bilden tillhöra "(...)kulturteori snarare än i en personlighetsteori". (s.108, Marner, 2000.) Det är fokus på att skapa bilder med ett specifikt kommunikativt syfte i åtanke. Dessa val i vad som ska vara med i bilden kan vara medvetna, eller omedvetna som Anders Marner påpekar när han diskuterar det kreativa processerna i bildundervisning.

Marner och Örtegren refererar i sin forskningsöversikt till Monika Lindgrens avhandling (2006) som beskriver diskurserna som etablerats gällande 'bildämnet' och att det har uppfattats som att "kompensera" för bristande kunskap i de teoretiska ämnena. Med denna separation har bildämnet ansetts vara ett 'praktiskt ämne' som kan förstärka kunskap i de teoretiska ämnena, "(...) den s.k. Mozart-effekten, som inte funnits bekräftad i seriös forskning". (s.89, Marner, Örtegren, 2015) Vidare nämner författarna hur bildläraren betraktas mer som en lekledare där det relationella är av större vikt än det didaktiska men också att bildläraren anses vara mer förankrad i verkligheten än en 'teoretiker'.

Förutom Monika Lindgrens tolkning av bildämnet så refererar de även till Ulla Linds avhandling om bildämnet för att beskriva hur en mångfald av bildmässiga och retoriska grepp används i bildundervisningen för att utmana värde och makt; humor, överdrift, ironi, satir m.m. Eva Skåreus beskriver också hur det går att utmana olika föreställningar och fördomar i bildämnet, genom att man kan inta olika positioner i bildskapandet och föra en dialog med sig själv.

Ingrid Forslers artikel framställer att bildämnet har mer fokus på kommunikation och bildanalys kopplat till "samtida medielandskapet", där det handlar mindre om i de högre årskurserna om hur väl du ritar linjer och förstår färglära utan mer om hur du kan kommunicera vad du ser i en bild och hur väl du bemästrar olika digitala verktyg.

3.4. Bild – som medium

Alla känner vi väl till frasen ”En bild säger mer än tusen ord” – men vad innebär detta påstående om vi bryter ner det? Oftast när vi pratar om konceptet ”bild” som medium så kan det vara en målning, ett fotografi eller digital konst. I dessa exempel så är den gemensamma nämnaren att det är inramning av något statiskt, som bär på en historia som tolkas av nuet. När vi pratar om en bild, så pratar vi inte om musik eller om en text. Bilden som idé, separeras från sina motpoler eller syskon; ord i sammanföljd eller ljud (vibrationer) i en sammanföljd.

Som Eva Skåreus poängterar; ”I bilder får vi svar som förmedlar konkretion, helhet, sammanhang och struktur som ser annorlunda ut än den orden ger oss.” (s.19, Skåreus, 2002) Det inramade innehållet i en bild är ett samspel mellan olika visuella element, spatiala former, nyanser och symboler. Tillsammans bildar dessa element ett koncept och blir meningsfullt beroende på vem mottagaren är.

I Forslers artikel står att det att den ursprungliga betydelsen för medium är;

*”(...)ordet kommer från latinet där det kan översättas med **“mitt”** eller **“mellanliggande”** och användes från början för att beskriva miljöer och naturliga element som jord, vatten och luft, det vill säga substanser och miljöer som omger oss och som ligger mellan oss och det vi söker kunskap om.” (s.243, Forsler, 2022)*

Utifrån denna definition kan vi härleda det till vikten olika medium har i vårt nutida samhälle. Medier är inte längre bara en del av samhället vi lever i, utan på grund av tekniska framgångar så utgör medier vår vardag. Via smartphone, TV och datorer som den moderna människan ständigt opererar med så blir vi matade med visuell, textuell och auditiv komprimerad information på ett sätt som inte går att jämföra i en historisk kontext.

När vi skapar en bild så kommunicerar vi också vad som inte är viktigt att representera. Om blommorna är rosa, så förstår vi att de inte är blåa eller gula. Hur vi uppfattar en bild påverkas också av i vilket sammanhang den presenteras i. Beroende på bildens hantverk; målning, fotografi eller digitalt tryck så påverkar det också mottagarens uppfattning om bilden. Hantverket samspelar med det inramade innehållet. Marner tar upp i sin artikel att i den moderna konsten så kan det beskrivas som att hantverket är det som speglar avsändaren, och

mediet är det som interagerar med mottagaren. Guglietti citerar även annan forskare i sin artikel och benämner hantverket i det visuella avbildandet som;

Bertling (2019) defines visual reflection as the use of visual imagery “where subject matter, materials, techniques, and compositional elements can communicate meaning metaphorically”. (s.3, Guglietti, 2023)

Jurgen Bruhn ger en historisk bakgrund kring begreppet ”medium” och problematiserar det. Han hänvisar till bl.a. till Rainer Bohn, Eggo Müllert och Rainer Ruppert definition: ”medium är »that which mediates for and between humans a (meaningful) sign (or combination of signs) with the aid of suitable transmitters across temporal and/or spatial distances«.” (s.25, Bruhn, 2008) Detta är dock inte en fullvärdig beskrivning enligt Bruhn utan han definierar även det ytterligare via W.J.T Mitchells liknelse att ”(...)ett matreceptet skulle kunna utgöra en kognitiv modell för att förstå varje mediums sammansatta substans.” (s.26, Bruhn, 2008.) Denna liknelse för att poängtera att ett medium är beroende av olika modaliteter och är en blandning av olika komponenter. Lars Elleström beskriver genom Pierces ikonicitetsbegrepp bilden består av ”(...)oändliga kedjor av semiosis” (s.63, Elleström, 2008.) vilket kan verka motsägelsefullt i att bilden inte behöver samma interaktion som text eller musikstycke. Skillnaden är dock att avläsningen av mediet ”bild” aktiverar i ett ögonblick alla dina samlade erfarenheter men texten och musikstycket kräver ett längre tidsspänn för tolkning.

Jurgen Bruhn tar upp exemplen ”Ut pictura poesis” vs. ”Lakoon”, där det senare exemplet syftar till en uppsats skriven av G.E. Lessings som poängterar ut de olika mediernas särart och de förlitar sig på olika teckenformer. Här återger Bruhn att enligt Lessing att; ”(...)litteratur kan och bara bör utveckla sig över tid, medan måleri och skulptur å sin sida bör hålla sig till rumsliga representationer.” (s.28, Bruhn, 2008.) Till denna uppfattning ställer han ”Ut pictura poesis” (”as is painting so is poetry”) och denna idé menar på att alla konstarter tillhör samma familj och ger uttryck för samma strävan. Om vi ska definiera bilden till en artefakt som ger upphov till ett tänkande i spatiala former, nyanser och avgränsningar så kan detta medium hjälpa till med att lära in nya begrepp och koncept. Guglietti berättar om en student som i sin inläring om just perception, kognition och hur nervsystemet fungerar, blev mer medveten och fick större insikt när studenten ritade nervcellernas uppbyggnad på ett papper. Att visualisera och rita gav upphov till en fysisk och kognitiv handling som gör att lärandet under den ritande analysen etsar sig fast djupare.

” Students regard this visualization as promising because it is unfamiliar and requires them to be mindful about their learning” (s.7, Guglietti, 2023.)

I sin artikel redogör Guglietti hur uppgiften till att föra reflekterande visuella journaler underlättade studenternas inläring av ny teoretisk kunskap, speciellt när orden och bilderna stödjer varandra. Att illustrera en teckning som ska representera en specifik typ av fakta är en process som kräver förståelse, appliceringar, analyser, värderande och skapande eftersom bilden som medium är en sofistikerad kombination av insikt, tillämpning av ny kunskap, syntes av mångsidig information och skapandet av ett nytt visuellt argument. En bild eller en illustration kan ge en kontext till den nya informationen och därför underlättar förståelsen och inläringen.

3.5. Bild – som kunskap

Människan behöver ha tidigare kunskap om det som projiceras i en bild, för att förstå vad avsändaren vill uppvisa och förmedla. En 7-åring och en 77-åring kommer inte läsa in eller tolka en bild likadant, eftersom de inte har samma erfarenheter av omvärlden. Bilden kan därför också bli ett argument på vilka gemensamma erfarenheter en 7-åring och en 77-åring har, om de får möjlighet att uttrycka vad de ser i bilden.

”Under den individuella människans utveckling skapas stegvis hennes semiotiska kompetens, förmågan att skapa och tolka tecken”. (s.109, Marner, 2000)

Det som också har förtydligats genomgående i alla artiklar är att i tolkandet och skapandet av bilder så finns det alltid osynliga men bärande artefakter som spelar in. De associationer vi gör i vårt inre i den kreativa processen är inte alltid märkbara, men oavsett finns de ändå. Däremot menar Ingrid Forsler att vi kan bli medvetna om dessa osynliga processer, vilket hon benämner som ”infrastrukturell känslighet”. I sin artikel beskriver hon det som; ”I mötet med samtida forskning kring infrastrukturer kan estetisk erfarenhet förstås som ett slags känslighet för hur infrastruktur blir till i relationen mellan människan och hennes miljö”. (s. 246, Forsler, 2022) I en mer konkret förklaring, så menar Forsler att vi kan utveckla våra sinnen till att upptäcka dolda eller till synes inte märkbara visuella element i bilder, och så även vår omgivning – till exempelvis relationerna mellan ljus, objekt och skugga. Även hur en specifik bild har

uppkommit och framställts, en ytterligare semiotisk dimension och insikt som ligger utanför bildens ramar. Till exempel en medvetenhet om fotografen som har befunnit sig där fotot tagits.

Att mäta eller jämföra vad människor med olika bakgrund hade kunnat utläsa av en specifik bild syftar inte i detta sammanhang till deras perceptuella förmåga, utan snarare deras visuella och konceptuella erfarenhet. De ser samma former och nyanser, men innebörden och symbolismen är beroende av deras kognitiva, kulturella, sociala och språkliga kunskaper för att kunna 'mäta' vad de tolkar ut av bilden. Till exempelvis så får en djupt religiös katolsk kristen vuxen person helt skilda associationer av att se en avbildning av den ikoniska påven i en specifik visuell kontext, än ett barn med en annan kulturell och religiös bakgrund. Detta exempel visar också på hur nyckelord ger upphov till fantasi, mentala bilder och konceptuell förståelse. Elleström validerar också detta när han beskriver att man kan 'gradera ikonicitet'; "iconism is based upon the human capacity to generalize from incidental details". Ikonism bygger på människans förmåga att generalisera från tillfälliga detaljer.

Visuell reflektion är en process som kräver kunskaper inom läsning, skrivande, tänkande och kännande med och genom bilder menar även Guglietti. Analysen av de visuella reflektionerna som gjordes av studenterna i studien som hennes artikel baserar sig på gav insikten hur denna praktik främjar det kognitiva tänkandet, på både låga och höga nivåer.

Att visuell reflektion kan främja analytiskt tänkande bekräftas även av Eva Skåreus när hon skriver "Att i bild formulera sina frågeställningar, ger oftast helt andra svar än de svar orden ger." (s.19, Skåreus, 2002.) – och här dikteras det att en bild är något som skiljer sig från text och ordet och kräver därför en annan tankeprocess.

Att skapa en bild med olika innehåll, metoder och material kan bidra till att utveckla flera olika förmågor. Anders Marnier refererar till den välkända studier som projektet Arts Propel som bygger vidare på studierna "Discipline Based Art Education" och "Harvard Project Zero". Dessa forskningsgrupper och projekt undersöker det kognitiva aspekterna i kreativt skapande och Howard Gardner som var forskningsledare i 'Project Zero' utformade teorin som särskiljer olika intelligensområden som är aktiva i skapandet; den språkliga, den logisk-matematiska, den musikaliska, den spatials, den kroppsligt-kinestiska, den mellanmännsliga och den personliga.

3.6. Bild – i relation till andra medier

Mona-Lisa. Titeln på en känd målning. Det är svårt för dig att läsa den titeln utan mentalt visualisera målningen som hänger i Louvren, Paris. Och vice versa. Det som framkommit genomgående i alla texter är hur bilder, ord och ljud (formateringar) relaterar i våra sinnen simultant när vi tolkar ett medium.

"Intermediala studier" är ett akademiskt forskningsområde som undersöker hur olika medier interagerar och påverkar varandra. Jurgen Bruhn tar upp exempel från Hans Lund schema som redogör alla olika blandade medier och konstarter, och vilken kategori de tillhör till exempel 'kombination' eller 'transformation'.

En annan 'kombination' av olika mediala uttryck kan även inkludera det hermeneutiska begreppet "ikonotext" – som Kristin Hallberg myntade på 1980-talet i relation till bilderboksforskning. I en senare artikel publicerad år 2022, vill hon uppdatera och utveckla begreppet eftersom dess funktion har använts i nya sammanhang utanför bilderboken, bl.a. i intermedial forskning och studier. Ikonotext är meningen som bildas när en bild integreras med en text. Genom applicera Ricoeurs fenomenologiska syn på förhållandet mellan språk och verklighet, fastställer hon att texten framstår "(...) som en självbärande artefakt, vars immanenta meningsstrukturer kan analyseras på ett rent semiologiskt plan". (s.4, Hallberg, 2022)

Det vill säga, att meningsstrukturen i en text kan vara öppen för tolkning men när en bild tillsätts texten, så blir syftet eller diskursen fixerad eller låst. Vilket med andra ord är att texten, ordet eller skrivna konceptet kan beteckna många olika föreställningar och idéer för mottagaren, men om det tillsätts en bild till texten så blir det avsevärt mindre rum för tolkning vad avsändaren hade för avsikt. Elleström styrker också detta när han beskriver integrationen av visuella och auditiva tecken; "(...)när väl likheten har upptäckts och upplevts, och om den framstår som meningsfull i sammanhanget, så är den metaforiska tolkningen ett faktum". (s.67, Elleström, 2008.) Ett konkret exempel på detta är t.ex. introduktionen av en tv-serie eller filmtrilogier; när en person sett alla Harry Potter filmerna och hör den klassiska intro-slingan så introducerar det inte bara genom sin form om en magisk fantasifull värld, men också relaterar till historien om Harry Potter och alla visuella magiska upplevelser. I sina avsluta anmärkningar skriver Elleström;

”Komplexiteten i metaforiska relationer består av en potentiell blandning av det materiella, de olika sinnesformerna och det kognitiva.” (s.67, Elleström, 2008.)

Att bild och text ömsesidigt samspelar i en tolkningsprocess av kan uppfattas som självklart, men distinktionen måste göras i detta avsnitt. Det är ett ytterligare bekräftande, att både bilder och skönlitterär text har större tolkningsutrymme utan varandra, vilket på sin tur visar att när de olika konceptuella delarna av hjärnan jobbar samtidigt så kan kommunikationen göras mer specifik. Men betyder det att bilder med en inkorporerad text alltid leder till samförstånd gällande budskapet som det är meningen att förmedla? Om människor upplever samma ikonotextuella fenomen, så betyder det inte att upplever samma känslor eller uppfattningar om vad avsändaren egentligen hade för intention. Tv-reklamer är intermediala fenomen som genom sin form av olika medier tydliggör sitt budskap, t.ex. en Coca-Cola läsk-reklam där vi hör pysandet när flaskan öppnas, ser flaskans tydliga spatiala form och ser/läser den klassiska ikonotexten. Betyder det att alla som ser reklamen får positiva känslor och känner ett behov av att konsumera en Coca-Cola läskflaska? Givetvis inte, men de flesta som såg det intermediala fenomenet i sin TV-apparat förstod och var överens om att det var en Coca Cola läsk-reklam.

I början av sin avhandling beskriver Jurgen Bruhn ett intermedialt fenomen som fick reella och ödesdigra konsekvenser; satir i Jyllandsposten på den islamska profeten Muhammed, som ledde till en utrikespolitisk kris som Danmark inte upplevt sen andra världskriget. Bruhn påpekar att på grund av den specifika kontexten och innehållet så blev kombinationen väldigt stötande för den muslimska världen.

Vidare citerar Bruhn W.J.T Mitchell ”(...) all arts (both text and image); all media are mixed media, combining different codes, discursive conventions, channels, sensory and cognitive modes”. (s.27, Bruhn, 2008) Men funderingen som dyker upp är hur mycket bildtolkning är sammankopplat med ditt verbala ordförråd. Till en bild med olika komplexa tecken och symbolik hade diverse olika frågor kunnat avslöja vad människor har gemensamt och var de skiljer sig. Onekligen hade verbala och skrivna dikteringar skiljts sig åt, eftersom att tala är en separat kognitiv och fysisk handling än att skriva på ett papper eller dator. Kan symbolik och perspektiv osynliggöras när vi ska försöka beskriva en bild med ord?

”Genom att använda bildsemiotikens begreppsapparat, som bl.a. inkluderar bildretorik, kan vi i våra bildanalyser syna de grepp som eleven använt i sitt skapande och de innehåll som gestaltas i bild.” (s.94, Marner, Örtegren, 2015.)

Anders Marner och Hans Örtegren avhandling diskuterar intertextualitet i bildundervisningen och ovanstående citat pekar på att eleven har haft tidigare kunskap om olika grepp för att skapa ett specifikt innehåll i en bild. I ett hermeneutiskt perspektiv kan det diskuteras vilka grepp som ligger bakom innehållet i en bild som mottagaren eventuellt missar, förbiser eller saknar tidigare kunskap om.

4. Diskussion

4.1. Metoddiskussion

En reflektion över min arbetsprocess så gav jag från starten mer energi till att granska de första artiklarna som presenteras i listan av relevans på sökresultat, än de som kom längre och längre ner i listan. Denna bias kan bero på mitt förtroende för universitet och sökmotorer, och att jag tolkar det som en hierarkisk ordning när det kommer till vetenskap och beprövad erfarenhet. Det finns betydligt fler artiklar än det slutgiltiga urvalet som relaterar till mitt valda tema – intentionen av urvalet försöktes göras i ett omfång som diskuterar olika dimensioner fast med en viss korrelation. Det var viktigt med artiklar som utgår från bildämnet, och artiklar som utgår från de mer kognitiva processerna kring visuell reflektion.

Min analysprocess bestod av egna sammanfattningar och beskrivningar av artiklarna, men jag insåg dock att det var svårt att komprimera och omvandla informationen sakligt. Efter varierande uppehåll gick jag tillbaka till det jag skrivit, och de lästa artiklarna och bestämde mig för att inte forcera det utan att låta det ta den tid det tar. Eftersom det är filosofiskt tema så märkte jag att det är svårt att utvinna en strikt vetenskaplig och faktamässig information ur artiklarna, utan att förvränga eller upprepa det som kändes väsentligt för syftet.

För att kunna göra en saklig analys så har begreppsutredningar och efterforskningar varit nödvändig för att skapa en djupare förståelse av artiklarnas innehåll. Google och ChatGPT har använts som sökmotorer för att få ytterligare beskrivningar av författare, koncept och referenser

som nämnts i artiklarna. Jag har även fått stöd och feedback från min handledare på universitetet för att kunna följa den röda tråden mer systematiskt.

Att ha uppehåll från läsning och metodiskt arbeta mig igenom alla olika styckena i artiklarna har varit avgörande för att kunna göra min analys och slutsats. Att praktiskt försöka implementera vad artiklarna hänvisar till när jag har använt och tolkat olika medier i min vardag har också påverkat min förståelse, men även gett upphov till nya funderingar och frågor.

4.2. Resultatdiskussion

4.2.1. Bilden – som medium

Mediumet 'bild' och bildämnet är inte ett homogent medium eller ett homogent ämne. Samtidigt bygger intermediala studier och skolämnena på det faktum att medium, som till exempelvis en målning och ett klassiskt musikstycke är separata ting. En sammanställning och analys av det som framkommit i artiklarna pekar dock på att alla medium är beroende av varandra i tolkningsprocessen. Det vi betecknar som en bild, till exempelvis ett fotografi eller teckning har alltid kopplingar och element av det verbala/språkliga och auditiva/musikaliska, och vice versa. Även om du skulle se ett enkelt streck på ett papper, så skulle det ge en effekt i alla dina sinnen simultant i olika grader beroende på sammanhang. Precis som ovan nämnt så fastlår Elleström att ett tecken alltid är kopplat till "oändliga kedjor av semiosis". Vad som utgör en bild, är att det finns en mottagare som har perceptionen att tolka tecken i bilden. Vilket kan betyda att de flesta människor kan koda av till exempelvis ett fotografi på liknande sätt, men ha helt olika diskursiva konventioner när de konnoterar och gör associationer med innehållet.

För att förtydliga och understryka så är 'bild' eller 'bilden' ett mångfacetterat begrepp. Beroende på sammanhang kan begreppet ha många olika betydelser och implikationer. I Svenska Akademiens Ordlista från 2015 så har begreppet tre olika innebörder och definitioner, då det beskrivs att 'bild' kan innebära en mental föreställning, metafor eller något konkret som en målning på ett papper. I denna textuella fördjupning av mediumet och begreppet, så syftar användningen av begreppet främst till de fysiska eller digitala avbildningarna även om de olika betydelserna korrelerar med varandra. När människan tolkar ett fotografi (bild) i en tidning, så

behövs den mentala tolkningsprocessen (bild) för att utläsa de symboliska attributen (bild); liknelserna med verkligheten. I bildämnet så syftas det inte främst till en specifik bild eller att eleven ska ”bilda sig en uppfattning”, utan snarare ett skapande och tolkande av metaforer och symboler. Att skapa och tolka symboler är en abstrakt och allmän beskrivning, och det är en handling som människan gör i alla skolämnen och all typ av kommunikation – skillnaden är att i bildämnet är det symboliska och abstrakta inte tidigare definierat som det är i andra skolämnen i läroplanen. I historieämnet står det uttryckligen att eleven ska lära sig om första och andra världskriget, men en konkret händelse eller ett specifikt fenomen står inte nedskrivet i läroplanen för bild.

Vad som framkommit i texterna och även utifrån mina egna upplevelser så är det att olika medier kopplade till olika sinnen och modaliteter. Text är beroende av avläsning, bild är beroende av intryck och musik är beroende av hörsel. När vi ser på en film med undertexter så ’väljer’ vi vilken modalitet som ska fokuseras på eller förstärkas. Mottagaren kan välja att lyssna in ljud mer men då blir det mindre fokus på t.ex. läsning av undertexterna eller visuella detaljer. Det blir svårt för människan att låta alla modaliteter ta lika stor plats i hjärnan samtidigt, då blir det en kognitiv överbelastning. För att bringa ett svar på min fråga baserat på tidigare diskussion och analyser, kan man sammanfatta det som att mediumet bild är oundgängligt i relation till text och ton.

4.2.2. Pedagogiska implikationer

Denna studie har gett mig som blivande bildlärare en bredare och djupare förståelse för mediumet bild, och så även bild-ämnets utmaningar och möjligheter. I min framtida didaktik och pedagogik, kan jag nu på ett tryggare och konkret sätt reflektera tillsammans med eleverna över en viss typ av bild eller medium.

Att eleverna kan få utveckla sin visuella kompetens och infrastrukturella känslighet ser jag kan leda till att eleverna kan processa och intolka sin omvärld mer mångsidigt, och på så sätt få en ökad kunskap om sin identitet och samhället de lever i. När människan möts av bilder som innehåller tankeväckande och triggande tecken, symboler och ikoner på sociala medier och nyhetskanaler så är förhoppningen med en bredare visuell kompetens att informationen kan klassificeras med ett större omfång. På så sätt kan eleverna själva styra sin avläsning och

inläring i stället för att bli programmerade och förstärkta med till exempel förvrängda och onyanserade perspektiv.

Dessa slutsatser stämmer överens om vad som står i läroplanen och kommentarmaterial till ämnet 'bild'. Det är givet att arbeta med visuell kultur kan utveckla elevernas tänkande och identitet på många olika sätt. Dock kan det vara upp för diskussion hur mycket språklig analys och beskrivningar av idéer ska väga för betyget. Om det krävs att eleven har ett rikt ordförråd, erfarenheter om metaforer och förmåga att uttrycka sig så övergår bildämnet till ett mer teoretiskt ämne och frågan är om ämnet förlorar sin särart om eleven ska behöva sätta ord på det abstrakta och symboliska tänkandet. Det eventuellt problematiska blir också att den verbala och skriftliga kommunikationen blir det väsentliga för ett högre betyg i bild på högstadiet.

Implikationerna av resultaten av min studie ger mig i rollen som bildlärare en större ödmjukhet och öppenhet inför tolkningsprocessen av elevers olika verk. I många fall av bedömning, kanske det krävs ett ytterligare perspektiv av antingen lärarkollegor eller en kamratbedömning i klassrummet. Om inte bildläraren har kunskap om vissa grepp eleven använt i sin bild, så kan det i sin tur leda till en undervärdering av elevens förmågor till visuell reflektion och kunskaper i bildligt skapande. Det är därför viktigt att i rollen som bildlärare att ha översikt över elevernas arbetsprocess, ge konstruktiv feedback, ställa öppna frågor och även ge möjligheter till att de får revidera sina verk vid nyvunnen kunskap. Sammanfattningsvis, en bild säger mer än 1000 ord och det är omöjligt för en person att utläsa alla orden en bild kan förmedla.

4.3. Vidare forskning

Bildens funktion har fått olika utrymme genom historien beroende på teknik och tillgång. Det har setts som ett ämne, ett tillbehör, en mental kognitiv process eller ett fysiskt ting. I samtiden som vi lever i och den digitala teknik som är tillgänglig är bilden inte längre något som är ett tillägg till en text, utan bilden har fått huvudrollen.

Precis som Ingrid Forsler påpekar, så är inte medier endast ett verktyg utan; "Ett infrastrukturellt perspektiv på medier bygger på premissen att medier utgör den miljö i vilken vi lever och genom vilken vi förstår världen." (s.252, Forsler, 2022.) och via Marshall McLuhans texter så redogörs det också för hur "(...) medier utvidgar människans sinnen och möjligheter till erfarenheter(...)". (s.241, Forsler, 2022.) Olika medier och visuell kultur utgör

en stor del av de flestas vardag och det har även förmåga att i högsta grad influera vårt tankesätt och livsstil, och vårt förhållningssätt till vad som är sant respektive falskt.

Att visuell kultur får vara kärnan i undervisningen utmanar elevers olika modaliteter och kognitivt tänkande som utvecklar elevers begreppsförståelse, och kan ge kontext till ny teoretisk information samt göra inläringen effektivare. Då forskning förhåller sig till samtiden och masskommunikationen i samhället till stor del utgörs av medier och bilder så kan vidare forskning vara en fortsättning på diskussionen om intermediala studier bör utgöra grunddisciplinen för all humanistisk forskning, som Jurgen Bruhn också uppmanar till i sin artikel.

Referenslista

Bruhn, Jørgen (2008). *Intermedialitet [Elektronisk resurs] Framtidens humanistiska grunddisciplin?*.

Föreningen for utgivande av Tidskrift for litteraturvetenskap

Tillgänglig på Internet: <http://dx.doi.org/10.54797/tfl.v38i1.12379>

Elleström, Lars (2008). *Ikonicitet [Elektronisk resurs] Visuella, auditiva och kognitiva tecken i litteratur och andra medier*. Föreningen for utgivande av Tidskrift for litteraturvetenskap

Tillgänglig på Internet: <http://dx.doi.org/10.54797/tfl.v38i1.12385>

Forsler, Ingrid (2022). *Att få syn på sin skugga [Elektronisk resurs] Estetisk erfarenhet som infrastrukturell känslighet i bildämnet*. I rörelse. 237-253

Tillgänglig på Internet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:sh:diva-49125>

Guglietti, Maria Victoria (2023). *Redefining Visual Literacy in an Era of Visual Overload: The Use of Reflective Visual Journals to Expand Student's Visual Thinking*. Källa: Journal of University Teaching and Learning Practice. Tillgänglig på Internet: Redefining visual literacy in an era of visual overload: The use of reflect...: Libsearch from Ebsco (mau.se)

Guglietti, Maria Victoria (2023). *Redefining Visual Literacy in an Era of Visual Overload: The Use of Reflective Visual Journals to Expand Student's Visual Thinking*. Källa: Journal of University Teaching and Learning Practice. Tillgänglig på Internet: Redefining visual literacy in an era of visual overload: The use of reflect...: Libsearch from Ebsco (mau.se)

Hallberg, Kristin (2022). *Ikonotext revisited – ett begrepp och dess historia*. Barnelitterært forskningstidsskrift. 2022(13):1

Tillgänglig på Internet: <https://doi.org/10.18261/blft.13.1>.

Marner, Anders (2000). *Kreativitet och bildundervisning*. Tidskrift för lärarutbildning och forskning. 7(2/3):103-114.

Tillgänglig på Internet: <https://umu.diva-portal.org/smash/get/diva2:875029/FULLTEXT02.pdf>

Marner, Anders & Örtegren, Hans (2015). *Synen på frihet i bildundervisning [Elektronisk resurs] bildkommunikation, intertextuell undervisning och digital bild. Tilde - Rapporter från Institutionen för estetiska ämnen*. 87-123

Tillgänglig på Internet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:umu:diva-112499>

Skåreus, Eva (2002). *Det är lärarnas fel*. [Elektronisk resurs] Tidskrift för lärarutbildning och forskning, (3):13-38. Tillgänglig på Internet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:umu:diva-12429>